

Odgojni stilovi i temperament djeteta

Dakić, Iva

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Slavonski Brod / Sveučilište u Slavonskom Brodu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:262:235090>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-05**

Repository / Repozitorij:

repository.unisb.hr - The digital repository is a digital collection of works by the University of Slavonski Brod.

SVEUČILIŠTE U SLAVONSKOM BRODU
ODJEL DRUŠTVENO - HUMANISTIČKIH ZNANOSTI

DIPLOMSKI RAD

Diplomski sveučilišni studij ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Iva Dakić

0131088464

Slavonski Brod, 2024.

SVEUČILIŠTE U SLAVONSKOM BRODU
ODJEL DRUŠTVENO - HUMANISTIČKIH ZNANOSTI

DIPLOMSKI RAD

Diplomski sveučilišni studij ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Iva Dakić

0131088464

Mentor: doc. dr. sc. Višnja Vekić-Kljaić

Slavonski Brod, 2024.

I. AUTOR

Ime i prezime: Iva Dakić

Mjesto i datum rođenja: Nova Gradiška, 04.08.1998.

Adresa: Petra Svačića 10, Davor

ODJEL DRUŠTVENO - HUMANISTIČKIH ZNANOSTI

II. DIPLOMSKI RAD

Naslov: Roditeljski odgojni stilovi i temperament djeteta

Naslov na engleskom jeziku: Parental styles and child temperament

Ključne riječi: interakcije, obrazac ponašanja, razvojni rezultati, nadzor, toplina

Ključne riječi na engleskom jeziku: interactions, behavior pattern, developmental outcomes, supervision, warmth

Broj stranica: 39 grafova: 0 tablica: 8 bibliografskih izvora: 41

Ustanova i mjesto gdje je izrađen: ODJEL DRUŠTVENO - HUMANISTIČKIH ZNANOSTI

Stečen akademski naziv: Magistar ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Mentor: doc. dr. sc. Višnja Vekić-Kljaić

Obranjeno na Odjelu društveno-humanističkih znanosti dana: 2.7.2024.

Oznaka i redni broj rada: ODHZ-DRP-7/2024

DIPLOMSKI ZADATAK br. 0131088464

Pristupnik: **Iva Dakić (0131088464)**
Studij: Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Zadatak: **Odgojni stilovi i temperament djeteta**

Opis zadatka:

1. Odgojni stilovi
2. Temperament djeteta
3. Metodologija istraživanja
4. Rezultati
5. Rasprava
6. Zaključak

Zadatak uručen pristupniku: 18. ožujka 2024.

Mentor:

Višnja Vekić-Kljaić

doc. dr. sc. Višnja Vekić-Kljaić

Predsjednica povjerenstva za
diplomski ispit:

Anita Kulaš

doc. dr. sc. Anita Kulaš
Miroslavljević

IZJAVA

Izjavljujem da sam diplomski rad izradila samostalno, koristeći se vlastitim znanjem i literaturom.

U radu mi je pomogla savjetima i uputama doc. dr.sc. Višnja Vekić-Kljaić kojoj iskreno zahvaljujem.

Iva Dakić

Iva Dakić

SAŽETAK

Roditeljski odgojni stilovi predstavljaju obrazac ponašanja koji uključuje roditeljske vrijednosti, stavove prema djetetu te emocionalne prilike u skladu s kojima roditelji djeluju. Roditeljski odgojni stilovi razlikuju se obzirom na dvije dimenzije: toplinu i nadzor. Udruživanjem spomenutih dimenzija, definirana su četiri opća roditeljska stila koji na različite načine utječu na kvalitetu djetetova odrastanja te očekivane razvojne rezultate. Roditeljski odgojni stil u interakciji s dječjim temperamentom predstavlja temelj za dječji razvoj na svim aspektima. Dječji temperament odražava stabilne individualne razlike u kvaliteti i intenzitetu emocionalnih reakcija, razini aktivnosti, pažnji i regulaciji emocija. Ovaj rad istražuje međusobni odnos između roditeljskih odgojnih stilova i temperamenta djeteta. Kroz analizu autoritativnog, autoritarnog, permisivnog i indiferentnog odgojnog stila te temeljnih karakteristika dječjeg temperamenta, istraživanje pruža uvid u kompleksne interakcije koje oblikuju razvoj djece. Cilj rada bio je utvrditi utječe li temperament djeteta na roditeljski odgojni stil. Istraživanje je provedeno mrežnim anketnim upitnikom u okviru institucijskog projekta *Odrednice izvršnih funkcija, empatija i školski uspjeh*. Rezultati istraživanja su pokazali da temperament djeteta nema izravan utjecaj na roditeljski odgojni stil.

Ključne riječi: interakcije, obrazac ponašanja, razvojni rezultati, nadzor, toplina

SUMMARY

Parenting styles represent a pattern of behavior that includes parental values, attitudes toward the child, and emotional contexts in which parents operate. Parenting styles vary along two dimensions: warmth and control. By combining these dimensions, four general parenting styles are defined, each influencing the quality of a child's upbringing and expected developmental outcomes differently. Parenting style, in interaction with a child's temperament, forms the foundation for child development across all aspects. Child temperament reflects stable individual differences in the quality and intensity of emotional reactions, activity level, attention, and emotion regulation. This study explores the mutual relationship between parenting styles and child temperament. Through analysis of authoritative, authoritarian, permissive, and indifferent parenting styles, as well as fundamental characteristics of child temperament, the research provides insights into complex interactions shaping child development. The aim was to determine whether temperament influences parenting style. The study was conducted using an online survey questionnaire as part of the institutional project "Determinants of executive functions, empathy, and academic success." Research results indicated that child temperament does not have a direct impact on parenting style.

Key words: interactions, behavior pattern, developmental outcomes, supervision, warmth

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1. SUVREMENO RODITELJSTVO	2
2.1. Roditeljske vrijednosti i ponašanje	5
2. RODITELJSKI ODGOJNI STIL	8
3.1. Autoritativni odgojni stil	9
3.2. Autoritarni odgojni stil.....	10
3.3. Permisivni odgojni stil	11
3.4. Indiferentni odgojni stil	12
3. TEMPERAMENT	13
4.1. Određenje temperameta.....	13
4.1.1. Nasljednost temperameta	14
4.1.2. Stabilnost temperameta.....	14
4.1.3. Manifestacija temperameta od najranije dobi	15
4.1.4. Mjerenje temperameta	15
4.2.1. Njujorška longitudinalna studija (NYLS)	16
4.2.2 EAS(I) model	18
4.2.3. Model Mary Rothbart	20
4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	23
5.1. Cilj i hipoteze istraživanja.....	23
5.2. Sudionici istraživanja	23
5.3. Instrument i postupak istraživanja	25
5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	26
6. RASPRAVA	28
7. ZAKLJUČAK	32
8. LITERATURA	33
PRILOZI	37

1. UVOD

Suvremena roditeljska uloga suočava se s brojnim izazovima i prilikama koje proizlaze iz brzih društvenih, tehnoloških i kulturnih promjena. Od suvremenih se roditelja očekuje balans između tradicionalnih vrijednosti i novih pristupa odgoju kako bi se osigurao optimalan razvoj djece. Cilj svakog roditelja je razvoj punih potencijala djeteta te u skladu s tim prilagođavaju svoje postupke i interakcije, tj. roditeljski stil. Raboteg-Šarić i sur. (2011, str. 374) tvrde da je roditeljski stil *”emocionalni kontekst unutar kojeg se ostvaruje interakcija djeteta i roditelja te je definiran različitim dimenzijama“*. Obzirom na dimenzije topline i nadzora, razlikuje se autoritativni, autoritarni, permisivni i indiferentni stil. Svaki od stilova karakterizira specifičan način komunikacije, discipline i emocionalne podrške, a njihova primjena ima ključnu ulogu u djetetovu razvoju i ponašanju.

S druge strane, temperament djeteta odražava stabilne individualne razlike u kvaliteti i intenzitetu emocionalnih reakcija, razini aktivnosti, pažnji i regulaciji emocija (Berk, 2008), zbog čega ima važnu ulogu u interakciji s roditeljskim stilovima. Ishod odgoja ovisi o interakciji roditeljskog odgojnog stila i temperamenta djeteta, budući da je njihov utjecaj recipročan. Dakle, roditeljstvo može pozitivno ili negativno utjecati na naslijeđeni temperament, pri čemu veliku važnost imaju stabilni i dugotrajni postupci roditelja, tj. roditeljski stil koji će utjecati na djetetov razvoj (Campbell, 2001).

Cilj ovog rada je ispitati utječe li i u kolikoj mjeri temperament djeteta na roditeljski odgojni stil. U teorijskom dijelu, rad se bavi definiranjem pojmova suvremeno roditeljstvo, roditeljski odgojni stil te detaljnom analizom pojedinih roditeljskih stilova. Nadalje, u radu je definiram i pojam temperamenta, opisane su tri najrasprostranjenije klasifikacije temperamenta (NYLS, EAS model, Model Mary Rothbart) te je objašnjen utjecaj okoline na temperament djeteta. Metodologija istraživanja podijeljena je na nekoliko poglavlja, u prvom dijelu iznosi se problematika te cilj i hipoteze istraživanja. Nadalje, predstavljeni su sudionici istraživanja te instrument i postupak istraživanja. Rezultati istraživanja pokazali su utječe li temperament djeteta na roditeljski odgojni stil. U raspravi je provedeno istraživanje povezano s teorijskim postavkama roditeljskih odgojnih stilova i temperamenta te relevantnim istraživanjima. Zaključak donosi zaključne misli dobivenih rezultata te preporuku za buduća istraživanja ovog područja.

1. SUVREMENO RODITELJSTVO

Tijekom života, pojedinac preuzima brojne socijalne uloge, a jedna od njih je roditeljska uloga koja sa sobom nosi promijene u svim aspektima života (Klarin, 2006) i cjeloživotne posljedice (Maleš, 2011). Pojam *roditelj* odnosi se na majku ili oca te tada govorimo o majčinstvu ili očinstvu. Također, roditeljstvo kao zajednički pojam obuhvaća i majčinstvo i očinstvo. U hrvatskom jeziku, riječ *roditelj* upućuje na *rod*, tj. biološku povezanost između majke, oca i djeteta. U Obiteljskom zakonu (2015), majkom se naziva žena koja je rodila dijete, a ocem majčin suprug ako je dijete rođeno u braku ili 300 dana nakon razvoda braka.

Obzirom na napredak medicine, danas postoje različiti načini začeća, kao i mogućnost posvojenja, stoga Ljubetić (2007) razlikuje dvije vrste roditeljstva koje naziva biološko i socijalno roditeljstvo. Biološki roditelji razlikuju se od socijalnih roditelja po tome što dijete od bioloških roditelja nasljeđuje genski materijal, dok socijalni roditelji brinu o djetetu te ga odgajaju. Uz to, važno je naglasiti kako socijalni roditelji ne moraju biti istodobno i biološki roditelji. Također, u suvremenoj literaturi engleskog govornog područja, koristi se pojam *parenting* koji uključuje postupke bioloških i socijalnih roditelja jer glagolskim oblikom ne implicira na biološku vezu s djetetom. (Maleš, 2011)

Roditeljstvo se definira kao pojam koji uključuje skup specifičnih aktivnosti i vještina odraslih, a koje se odnose na brigu i skrb o djeci. Uključuje osjećaje roditelja prema djetetu, specifične misli i postupke roditelja te uloge poput odgoja i obrazovanja u skladu s normama (moralnim, kulturnim, vjerskim). Zadaće i ciljevi roditeljstva ovise o socijalnom kontekstu i vremenu u kojemu se odvija, stoga se razlikuju od kulture do kulture. Nadalje, Ljubetić (2007) ističe važnost utjecaja vremena, prostora te širih društvenih utjecaja poput obiteljske strukture, kulturnih normi i vrijednosti, demografskih promjena i povijesnih događaja, dok Arendell (1997, str. 1) tvrdi kako roditeljstvo uključuje “vještu i kreativnu uporabu znanja, iskustva i metoda”.

Čudina-Obradović i Obradović (2006), ističu kako je roditeljstvo kompleksan pojam te ga je potrebno definirati kroz nekoliko aspekata. Naglašavaju kako roditeljstvo uključuje doživljaj roditeljstva (preuzimanje i prihvaćanje roditeljske uloge, donošenje odluke o roditeljstvu, prilagođavanje vlastitih ciljeva i vrijednosti), roditeljsku skrb i brigu (briga o djetetu, djelovanje s ciljem dobrobiti djeteta), roditeljske aktivnosti i postupke (promišljeni i namjerni postupci kojima je svrha postizanje definiranog cilja u odgoju) te roditeljski stil (specifične interakcije i postupci između roditelja i djeteta).

Pojam roditeljstva definiran je i pravno, Obiteljskim zakonom (2015). Prema Obiteljskom zakonu (2015), roditeljstvo, tj. roditeljska skrb uključuje odgovornosti, dužnosti i prava roditelja s ciljem zaštite i promicanja dječje dobrobiti (članak 91.), brigu za život i zdravlje djeteta, odgoj i obrazovanje te uspostavljanje bliskih odnosa (članak 92.) .

Roditeljska praksa i uloga mijenjala se tijekom povijesti pod utjecajem društvenog konteksta što je dovelo do stvaranja novih paradigmi roditeljstva. Pravna regulacija roditeljskih postupaka i uloge roditelja u odgoju djece, dovela je do stvaranja slike poželjnog roditeljstva. Koncept poželjnog roditeljstva čini nekoliko koncepcija: *pozitivno roditeljstvo*, *konstruktivna disciplina* i *povezujuće roditeljstvo*. Pozitivno roditeljstvo vrsta je roditeljske prakse koja potiče razvoj prijateljskih odnosa između roditelja i djece te iskorištavanje djetetova punog potencijala za rast i razvoj. Takvo roditeljstvo podrazumijeva poštivanje prava djeteta te se protivi korištenju (nasilnih) metoda u odgoju koje bi mogle nanijeti bol djetetu te narušavaju djetetovo dostojanstvo. Nadalje, Janson (2008) predstavlja koncepciju konstruktivne discipline kojoj je cilj također nenasilan odgoj, a temelji se na uvažavanju djetetova dostojanstva, zadovoljenju djetetovih razvojnih potreba te razvijanju društveno odgovornog ponašanja. Međutim, neki autori (Pećnik, 2006) naglašavaju kako je važno razlikovati koncepciju konstruktivne discipline od permisivnog odgoja. Koncepcija povezujućeg roditeljstva promovira intuitivan način brige za dijete te joj je cilj bliskost majke i djeteta od najranije dobi kroz dodire, dojenje, nošenje, spavanje u blizini djeteta, itd. Iz navedenog je vidljivo kako spomenute koncepcije predstavljaju preokret u shvaćanju odgojne uloge roditelja. Naglasak se stavlja na djetetove potrebe, sveukupnu dobrobit djeteta te stvaranje prijateljskih odnosa između roditelja i djece, bez korištenja tjelesnog kažnjavanja u odgoju (Maleš i Kušević, 2011).

Pojam suvremenog roditeljstva opisuje se i kao *ravnopravno roditeljsko partnerstvo* (Deutsch, 2001, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006), a karakterizira ga otpor tradicionalnim socijalnim utjecajima, odmak od društvenih stereotipa očinstva i majčinstva te rodno podijeljenih uloga u kućanstvu i izvan njega. Roditelji partneri se svakodnevno dogovaraju, zajednički donose odluke o podjeli poslova oko djece, kako bi njihovo djelovanje bilo svrsishodno, ekonomično i pravedno raspoređeno, a ne po principu podijele poslova i zadataka na *muške* i *ženske* ili *majčine* i *očeve*. U takvim obiteljima stvara se topla obiteljska klima u kojoj je razvijen pozitivan doživljaj roditeljstva. Također, suvremeno društvo pred pojedinca postavlja očekivanja glede roditeljstva. Od suvremenih roditelja očekuje se da budu kompetentni, dorasli zadatku, spremi na educiranje i mijenjanje nedjelotvornih postupaka u odgoju u svrhu prepoznavanja i zadovoljenja djetetovih potreba, prenošenja temeljnih humanih vrijednosti te života u skladu s njima kako bi odgojili odgovorno dijete koje će izrasti u

odgovornog pojedinca. Prema istraživanju Ljubetić (2007), ključni elementi kompetentnog roditeljstva jesu: vjerovanje roditelja u ključnu ulogu u djetetovu razvoju, roditeljska odgovornost te razumijevanje roditeljske uloge.

U suvremenoj psihologiji, predmet istraživanja roditeljstva uključuje i ulogu majke i ulogu oca te njihov utjecaj na razvoj djeteta, što prije nije bio slučaj. Tek od devedesetih godina 20. stoljeća, očinstvo postaje predmetom istraživanja, budući da se do tada pojam roditeljstva izjednačavao s pojmom majčinstva. Unatoč činjenici da su roditelji ravnopravni dionici odgoja djeteta, istraživanja zasebnog utjecaja majki i očeva pokazuju kako se ta dva oblika roditeljstva razlikuju. Osnovne razlike odnose se na razinu uključenosti u odgoj djeteta, vrstu prevladavajućih aktivnosti u interakciji s djecom, vrsti i načinu povezanosti s djetetom te specifičnim utjecajima i ishodima bavljenja djetetom. Obzirom na razlike u spomenutim područjima, zaključeno je kako je majčinstvo i očinstvo potrebno promatrati zasebno, kao i njihove značajke i utjecaj na dijete, te tada govorimo o majčinskoj i očinskoj praksi (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). To dokazuju istraživanja Johna Bowlbyja (1969, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006) koji je u svojoj teoriji privrženosti zaključio kako postoje tri sustava odnosa roditelj-dijete: privrženost-skrbnik, učenje-podučavatelj i igra-partner. Bowlby tvrdi kako svaki od sustava ima različit utjecaj na razvoj djeteta i njegovih kompetencija te da se majčinska i očinska uloga razlikuje upravo prema spomenutim sustavima. Na primjer, na razvoj društveno-emocionalne regulacije najvažniji utjecaj ima sustav privrženost-skrbnik, a najčešći skrbnik je majka, dok je očevu ponašanje ima veći utjecaj na preostala dva sustava.

2.1. Roditeljske vrijednosti i ponašanje

Prema Čudina-Obradović i Obradović (2006), još od sredine dvadesetog stoljeća, istraživači su pokušavali definirati roditeljska ponašanja i postupke te specifične roditeljske aktivnosti koji će dovesti do pozitivnih razvojnih ishoda kod djece, kao što su školski uspjeh, razvoj djetetova samopoštovanja, razvoj društvene kompetencije, razvoj kulturne svijesti (odlazak u knjižnicu, odlazak u muzej...) i sl. Prvi pojmovi proizašli su od Symonds (1939) koji je opisao roditeljsko ponašanje temeljem dvije dimenzije: prihvaćanje/odbijanje djeteta te dominacija/submisija djetetu.

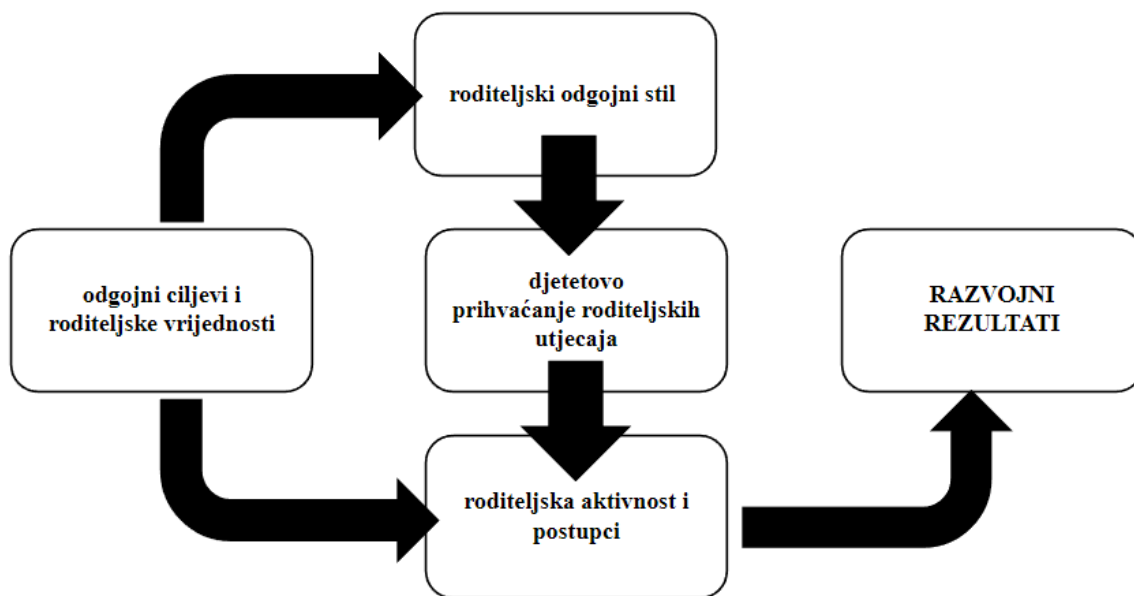
Od Symonds do danas, istraživala su se i promatrala roditeljska ponašanja te roditeljski stav prema djetetu, kako bi se definirale osnovne dimenzije roditeljskog ponašanja pomoću kojih bi se kreiralo zdravo obiteljsko ozračje koje će osigurati željene posljedice na razvoj djeteta. U suvremenom pokušaju opisivanja tipova roditeljskog odnosa i ponašanja prema djeci, razlikujemo tri različita, ali međusobno povezana pojma: roditeljski ciljevi i vrijednosti, roditeljski odgojni stil te roditeljske aktivnosti i postupci, temeljem kojih su Darling i Steinberg (1993, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006) kreirali kontekstualni model roditeljskog odgojnog utjecaja. Njime naglašavaju utjecaj šireg konteksta, poput obiteljske dinamike, socijalnog okruženja te kulture, na oblikovanje roditeljskog odgojnog stila i razvoj djeteta.

Kako bi se kontekstualni model roditeljskog odgojnog utjecaja pobliže objasnio i shvatio, u sljedećim ulomcima definirana su tri najvažnija pojma: roditeljski ciljevi i vrijednosti, roditeljske aktivnosti i postupci te roditeljski odgojni stil.

Odgojni ciljevi i roditeljske vrijednosti predstavljaju temeljne ciljeve koje roditelji nastoje ostvariti u procesu razvoja djece. To su, većinom, opći ciljevi koji se njeguju neovisno o kulturi ili društvenoj skupini kojoj obitelj pripada, a odnose se na preživljavanje djeteta, zdravlje djeteta, osamostaljenje djeteta te neke društveno propisane norme poput osobne sreće, moralnih i vjerskih stavova, postignuća, itd. Međutim, ponekad odgojni ciljevi mogu biti oblikovani pod snažnim utjecajem kulture te se tada govori o odgojnim ciljevima u užem smislu. Na primjer, u kineskoj i japanskoj kulturi glavni odgojni cilj je poslušnost i pristojnost, dok su u američkoj iz zapadnoj kulturi glavni ciljevi odgoja djetetova samostalnost te zagovaranje osobnih prava (Adams 2004, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Roditeljske vrijednosti i ciljevi imaju neizravan utjecaj na dijete budući da utječu na roditeljski odgojni stil.

Roditeljske aktivnosti i postupci vezani su uz ponašanje roditelja tako što predstavljaju specifične aktivnosti koje roditelji provode u svrhu ostvarenja odgojnih ciljeva, a mogu biti, na primjer, odlazak u muzej, odlazak u knjižnicu, itd. Iako sve roditeljske aktivnosti i postupci imaju velik utjecaj na razvoj djeteta, važno ih je staviti u kontekst roditeljskog stila, budući da isti postupci mogu imati različite ishode ovisno o ozračju u kojemu se dijete odgaja – toplo i emocionalno ozračje nasuprot hladnom i strogom ozračju.

Najčešći način istraživanja roditeljski utjecaja na cjelokupni razvoj djeteta, odnosi se na istraživanje roditeljskog odgojnog stila. Roditeljski stil ne definira se samo kroz roditeljske postupke, već uključuje roditeljske vrijednosti, stav roditelja prema djetetu te emocionalno ozračje u interakciji roditelj-dijete. Može se reći da je roditeljski odgojni stil zapravo kontekst ili ozračje unutar kojega dijete doživljava, tumači i prihvaća različite postupke roditelja. Unatoč izravnom utjecaju konkretnih roditeljskih postupaka, roditeljski stil u najvećoj mjeri određuje na koji način će dijete protumačiti i prihvatiti roditeljske postupke. Zbog toga je roditeljski odgojni stil ključni pojam i najvažniji čimbenik svih odgojnih utjecaja. (Čudina-Obradović i Obradović, 2006) Roditeljski odgojni stilovi detaljnije su obrađeni u sljedećem poglavlju.

Slika 1 *Kontekstualni model roditeljskih odgojnih utjecaja (prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006, str. 267)*

Iz slike (Slika 1) proizlazi da su odgojni ciljevi i roditeljske vrijednosti polazište svih odgojnih postupaka, a cilj su pozitivni razvojni rezultati djeteta. Odgojni ciljevi i vrijednosti roditelja izravno utječu aktivnost i konkretne postupke roditelja te na kreiranje roditeljskog odgojnog stila. Željeni razvojni rezultati u djetetovu razvoju direktna su posljedica roditeljskih aktivnosti, dok odgojni stil ima neizravan utjecaj. Odgojni roditeljski stil utječe na prihvatanje roditeljskih utjecaja kod djeteta, što uključuje, na primjer, socijalizaciju ili način na koji dijete prihvaća roditeljske aktivnosti i postupke, što ovisi o ozračju u kojemu se dijete odgaja, tj. roditeljskom stilu.

2. RODITELJSKI ODGOJNI STIL

Čudina-Obradović i Obradović (2006, str. 268), definirali su roditeljski odgojni stil kao “zbroj roditeljskih vrijednosti, stavova prema djetetu te emocionalnih prilika u kojima se donose različite roditeljske odluke”. Dakle, roditeljski stil je obrazac ponašanja roditelja u odnosu s djecom, tj. odgoju djece, a koji je oblikovan pod utjecajem kulture, vrijednosti, stavova i sl. Prvu klasifikaciju roditeljskih stilova definirala je Diana Baumrind (1967; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Njezina klasifikacija temelji se na dimenziji roditeljskog nadzora (kontrole) kao najvažnije sastavnice roditeljske funkcije. Temeljem spomenute dimenzije, Baumrind (1967) je odredila tri različita roditeljska stila: autoritativan, autoritaran i permisivan te u sklopu svakog od stilova opisala strukturu odnosa roditelj-dijete.

Danas je općeprihvaćena tipologija Maccobyja i Martina (1983; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006), koji su dimenziji roditeljskog nadzora dodali dimenziju roditeljske topline. Dimenzija topline odnosi se na roditeljsku sposobnost prepoznavanja djetetovih potreba i odgovora na potrebe te se može razlikovati od podrške, ljubavi i ohrabriranja do neprijateljstva, postidivanja i odbacivanja. Dimenzija roditeljskog nadzora odnosi se na stupanj u kojemu roditelji nadziru, discipliniraju i upravljaju djetetovim osjećajima i postupcima ili, nasuprot tomu, zanemaruju dijete i nisu uključeni niti u jedan aspekt djetetova razvoja. Čudina-Obradović i Obradović (2006), navode kako se u posljednje vrijeme u literaturi razlikuju dva tipa nadzora: vanjski i unutarnji nadzor. Vanjski ili bihevioralni nadzor odnosi se na nadzor ponašanja kojemu je cilj postavljanje granica i pravila ponašanja u svrhu prevencije nepoželjnog ponašanja, dok se unutarnji ili psihološki nadzor odnosi na nadzor kojemu je cilj praćenje ili upravljanje djetetovim unutrašnjim doživljajima, emocijama i mislima. Klarin (2006) navodi kako segmenti roditeljskog odnosa koji se odnose na dimenziju topline, poput topline, brige i podrške, imaju pozitivan utjecaj na dječji razvoj. Nasuprot tomu, roditeljski nadzor izjednačava s pojmom kontrole te tvrdi da je ta dimenzija roditeljstva obilježena nastojanjima roditelja da upravljaju životom djeteta i kontroliraju njegovo ponašanje koristeći kazne u odgoju što može imati negativne posljedice na dječji razvoj.

Udruživanje dviju dimenzija, nadzora i topline, rezultira definiranjem četiri opća roditeljska stila koji na različite načine utječu na kvalitetu djetetova odrastanja te očekivane razvojne rezultate (Milanović i sur., 2014).

Tablica 1 *Stilovi i dimenzije roditeljstva (Milanović i sur., 2014, str. 36)*

Dimenzije roditeljstva	OPĆI STILOVI RODITELJSTVA			
	AUTORITATIVNI	AUTORITARNI	PERMISIVNI	INDIFERENTNI
TOPLINA	+	-	+	-
NADZOR	+	+	-	-

3.1. Autoritativni odgojni stil

Autoritativni odgojni stil, naziva se još i demokratski ili dosljedan roditeljski stil. Karakterizira ga visoka razina roditeljske topline te visoka razina roditeljskog nadzora, što znači da su roditelji emocionalno osjetljivi prema djeci, no stvaraju uvjete za rast i razvoj u kojima djeca djeluju unutar jasnih granice u predvidivim uvjetima.

Uloga autoritativnih roditelja je savjetnička, a ne nadzorna, budući da se pravila i postavljene granice pojašnjavaju i dogovaraju u suradnji s djecom. Temeljena odrednica autoritativnog odgojnog stila je odnos tzv. ravnopravnog dostojanstva. Juul (2008, str. 24) ravnopravno dostojanstvo definira kao “jednako poštovanje osobnog dostojanstva i integriteta objiju strana”, što znači da roditelji ozbiljno shvaćaju i uvažavaju mišljenja, želje i potrebe djece. U takvom odnosu, roditelji brinu o dječjim osjećajima, objašnjavaju svoja stajališta djetetu te pokazuju interes za mišljenje djeteta (Milanović i sur., 2014). Također, autoritativni roditelji stvaraju toplu obiteljsku klimu u kojoj pružaju podršku i potporu djeci, unatoč postavljenim velikim zahtjevima i zadacima. Temelj odnosa između autoritativnih roditelja i njihove djece je prihvaćanje koje uključuje otvoreno izražavanje osjećaja na prihvatljiv način te prihvaćanje dječje mašte (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Prema Čudina-Obradović i Obradović (2006), glavni odgojni ciljevi ovog stila su razvoj i poticanje dječje prirodne znatiželje, poticanje kreativnosti, sreća djeteta, motivacija i samostalnost pri obavljanju zadataka. Mnogi autori navode pozitivne učinke ovog roditeljskog stila. Tako Klarin (2006) navodi da djeca autoritativnih roditelja manifestiraju društveno prihvatljiva ponašanja, imaju dobro razvijene socijalne vještine, bolje reguliraju vlastite emocije, razvijaju pozitivnu sliku o sebi te su fleksibilnija u pogledu spolnih stereotipa. Nadalje, Milanović i sur. (2014) navode kako djeca u takvom okruženju razviju visoku razinu samopouzdanja i sigurnosti u sebe i svoje postupke te su motivirani za ostvarenjem ciljeva.

Neki autori (Milanović i sur., 2014) navode i pozitivne učinke autoritativnog roditeljstva na samog roditelja. U uvjetima gdje se pruža roditeljska toplina te se poštuje dijete

kao osoba, roditelji jačaju svoju roditeljsku odgovornost te komunikacijske vještine pomoću kojih stupaju u kontakt sa svojim djetetom.

Istraživanja u Republici Hrvatskoj dokazuju pozitivne ishode autoritativnog odgoja na razvoj djeteta. Djeca autoritativnih roditelja pokazuju manju stopu ovisnosti te konzumacije opojnih sredstava (Čudina-Obradović i Obradović, 2006; Brajša-Žganec i sur. 2002), bolji školski uspjeh (Čudina-Obradović i Obradović, 2006; Raboteg-Šarić, 2002) te nižu stopu devijantnih ponašanja (Čudina-Obradović i Obradović, 2006; Raboteg-Šarić i Brajša-Žganec, 2000).

3.2. Autoritarni odgojni stil

Autoritarni odgojni stil u literaturi se još naziva autokratskim odgojnim stilom. Obzirom na dimenzije roditeljstva, ovaj odgojni stil karakterizira visoka razina roditeljskog nadzora, a niska razina emocionalne topline. Autoritarni roditelji vrlo su strogi i zahtjevni. Pred dijete postavljaju velike izazove i kontroliraju ga, dok ljubav i toplinu uopće ne iskazuju. (Čudina-Obradović i Obradović, 2006) U takvom odnosu, jasno je vidljiva nadmoć i dominacija roditelja u odnosu na dijete (Klarin, 2006).

Nadalje, naglasak je na disciplini koja se ostvaruje kroz prijetnje i kazne, a nerijetko i tjelesnim kažnjavanjem (Čudina-Obradović i Obradović, 2006), budući da autoritarni roditelji pridaju važnost poslušnosti i poštivanju autoriteta (Milanović i sur., 2014). Danas se takav odgoj njeguje u tradicionalnim obiteljima u kojima se pred dijete postavljaju brojni zahtjevi i stroga pravila koji se, suprotno autoritativnom odgojnom stilu, ne dovode u pitanje jer im mišljenje djeteta nije važno.

Glavni odgojni ciljevi autoritarnih roditelja, prema Čudina-Obradović i Obradović (2006), su razvijanje samoregulacije i poslušnosti. Zbog čega djeca autoritarne roditelje percipiraju zahtjevnima i strogima. Također, autoritarni roditelji vjeruju kako je njihova uloga postaviti čvrste granice i pravila te kazniti prijestupe. Milanović i sur. (2014) ističu kako većina djece na ovaj roditeljski stil ne reagira dobro.

Brojni autori navode negativne utjecaje ovog odgojnog stila na dijete. Miljković i Rijavec (2002) navode kako djeca autoritarnih roditelja eksternaliziraju različite oblike ponašanja, od nesigurnosti i povlačenja u sebe, do agresije i devijantnih ponašanja, što su potvrdila i istraživanja u Hrvatskoj (Čudina-Obradović i Obradović, 2006; Raboteg-Šarić i sur., 2001) Izloženost takvom obliku roditeljskog ponašanja može dovesti do poteškoća u rješavanju problema kod djece, budući da je njihovo ponašanje usmjereno na udovoljavanje roditeljskim

zahtjevima kako bi se izbjegla kazna. Čudina-Obradović i Obradović (2006) navode kako su djeca autoritarnih roditelja često frustrirana, promjenjivog raspoloženja, potištena te plašljiva, dok Klarin (2006) ističe kako djeca autoritarnih roditelja razvijaju visok stupanj samodestruktivnog ponašanja, dok je prosocijalno ponašanje slabo razvijeno.

3.3. Permisivni odgojni stil

Permisivni odgojni stil u literaturi možemo pronaći i pod nazivom popustljivi ili prepopustljivi odgojni stil. Karakteristika ovog odgojnog stila je visoka razina roditeljske topline, dok je razina nadzora niska, gotovo nepostojeća. Permisivni roditelji emocionalno su osjetljivi prema svojoj djeci te im neprestano iskazuju ljubav i naklonost, no ne postavljaju granice u svome odgoju. Također, poput autoritativnih roditelja, prihvaćaju i ohrabruju svoju djecu, no nisu svjesni da je djeci za razvoj sigurnosti potrebna struktura i predvidljivost situacija. (Milanović i sur, 2014) Permisivni roditelji udovoljavaju svakom djetetovom zahtjevu jer se boje da će ih djeca manje voljeti, ukoliko im kažu *ne* (Buljan Flander i Karlović, 2004).

Klarin (2006) navodi kako djeca permisivnih roditelja često djeluju nezrelo i impulzivno, budući da nemaju definiranu strukturu niti pravila ponašanja. Permisivni roditelji pred djetete ne postavljaju zahtjeve te ne zahtijevaju njihovo ispunjenje ili poštivanje pravila, već su vrlo fleksibilni. Ovaj roditeljski stil ima nepovoljan utjecaj na razvoj djeteta budući da djeca nemaju prilika za stjecanje normi i usvajanje pravila društveno prihvatljivog ponašanja.

Nadalje, Buljan Flander i Karlović (2004) ističu kako se pružanjem velike slobode djeci uskraćuju prilike za učenje te im se pruža nerealna slika o svijetu koji ih okružuje. Tako ih se uči "da su uvijek na prvom mjestu i da drugi ljudi nisu važni" (Buljan Flander i Karlović, 2004, str. 133). Uz to, navode da roditelji koji svoj život podređuju dječjim potrebama, mogu postati djeci model za usvajanje takvog oblika ponašanja. Dakle, permisivni odgoj može imati nepovoljan utjecaj na razvoj ličnosti kod djece. Način da se izbjegne štetna popustljivost je upravo postavljanje jasnih i čvrstih pravila ponašanja te inzistiranje na njihovom poštivanju, kao što je to slučaj u autoritativnom stilu odgoja.

Kako je već spomenuto, permisivni odgoj ima nepovoljan utjecaj na razvoj djeteta. Osim što su djeca nezrela i impulzivna, izazov im predstavljaju situacije izvan obiteljskog doma, a koje zahtijevaju poštivanje pravila, kao što su škola, vrtić i sl. Budući da takva djeca nemaju usvojene norme i pravila ponašanja, često se osjećaju izolirano i odbačeno, što može

dovesti do razvoja depresivnog ponašanja. Također, u starijoj dobi nerijetko manifestiraju društveno neprihvatljiva ponašanja poput konzumacije droge i alkohola, vandalizma i priključivanja bandama. (Klarin, 2006) Naposljetku, Milanović i sur. (2014) uspoređuju djecu permisivnih i autoritarnih roditelja, budući da djeca iz oba okruženja pokazuju slična ponašanja: nesigurna su u sebe, nemaju razvijenu samoregulaciju, agresivna su i nezrela. Jedina razlika između njih je da su djeca permisivnih roditelja obično pozitivno raspoložena.

3.4. Indiferentni odgojni stil

Indiferentni odgojni stil u literaturi se može pronaći i pod nazivima zanemarujući, zapuštajući i ravnodušni roditeljski stil. Obzirom na dimenzije roditeljskog ponašanja, obilježava ga niska razina i roditeljske topline i roditeljskog nadzora. Ovaj odgojni stil karakterizira izostanak interesa za dijete, potrebe i želje djeteta, kao i uspjeh djeteta.

Indiferentni roditelji emocionalno su isključeni iz odnosa s djetetom, najčešće jer vjeruju kako nemaju snage i vremena brinuti o djeci te su, kako navode Milanović i sur. (2014, str. 37), “zaokupljeni sami sobom”. Također, ravnodušni roditelji ne pokazuju niti roditeljsku kontrolu. U indiferentnom odgoju, pred djecu se postavljaju minimalni zahtjevi, ali se njihovo ispunjenje ne kontrolira obzirom da roditeljska kontrola izostaje. Indiferentni roditelji kroz ovakav način odgoja prikazuju pasivni otpor prema djetetu te negiraju dijete (Pintar, 2018), zbog čega djeca na ovakav stil odgoja najčešće reagiraju izrazitim neprijateljstvom i otporom (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Milanović i sur. (2014) zaključuju kako takav ravnodušan stil odgoja može ostaviti negativne posljedice na socijalni razvoj. Može se reći kako su djeca indiferentnih roditelja prepuštena sama sebi te u takvom okruženju ne razvijaju samokontrolu, imaju česte oscilacije u raspoloženju, ne pokazuju interes za školom, a u adolescentskoj dobi razvijaju devijantna ponašanja.

3. TEMPERAMENT

Istraživanja su dokazala kako roditeljstvo, odgojni stil i odgojni postupci roditelja imaju velik utjecaj na razvoj djeteta. Odnos između djeteta i roditelja recipročan je, što znači da djetetov temperament određuje u kolikoj će mjeri roditeljski utjecaj biti prihvaćen.

Djetetova ličnost ima značajan utjecaj na ostvarivanje interakcija u odnosu dijete-skrbnik. Tako, na primjer, vesela i prijateljski raspoložena djeca, nasuprot djeci koja se opiru bliskom kontaktu poput grljenja ili nošenja, izazvat će različite reakcije majki što dovodi razvoja do različitih komunikacijskih obrazaca između majke i djeteta u budućnosti. Obzirom da mala djeca još uvijek nemaju usvojene obrasce poput uvjerenja, stavova i vrijednosti, proučavanje djetetove ličnosti temelji se na istraživanju i analiziranju ekspersije osjećaja te reakcija na podražaje iz okoline. Spomenute komponente ličnosti, nazivaju se temperament (Vasta i sur., 2005).

Vasta i sur. (2005, str. 457) tvrde kako temperament “opisuje djetetov ponašajni stil, ne odražavajući toliko *što* dijete čini, nego *kako* to čini”. Dakle, temperament predstavlja posebnost svakog djeteta te određuje način na koji će dijete izraziti svoje osjećaje i reagirati na podražaje iz okoline. Na primjer, ista radnja poput ljuljanja u kolijevci može kod dvoje djece izazvati u potpunosti različitu reakciju. Jedno dijete uživat će u ljuljanju, ostat će mirno te čak i zaspati, dok će drugo dijete reagirati uzbuđenjem i vrištati. Prema brojnim istraživačima, temperament je sastavnica ličnosti koja svako dijete čini jedinstvenim.

Nadalje, Rothbart (2012) proširuje definiciju temperamenta te tvrdi kako temperament obuhvaća razlike u pozitivnim i negativnim emocijama, razlike u pristupima rješavanju problema, kao i sposobnost regulacije pažnje te samokontrolu ponašanja, misli i emocija. Premda temperament nema općeprihvaćenu definiciju, većina znanstvenika slaže se s činjenicom da temperament uključuje karakteristične emocionalne i ponašajne obrasce koji imaju biološku osnovu te su vidljivi već u ranom u djetinjstvu (Kagan, 2012).

4.1. Određenje temperamenta

Obzirom da različiti autori temperament definiraju različito, prilikom tumačenja istraživači se bave trima odrednicama: nasljednost, stabilnost te manifestacija temperamenta od najranije dobi (Vasta i sur., 2005).

4.1.1. Nasljednost temperamenta

Važno teorijsko pitanje pri definiranju temperamenta je nasljeđuje li se dječji stil reagiranja kao što se nasljeđuju tjelesne karakteristike poput oblika nosa ili boje kose. Većina autora potvrđuje kako se dio temperamenta nasljeđuje, što dokazuju istraživanja s jednojajčanim i dvojajčanim blizancima. Korištenjem različitih metoda poput roditeljskih opisa, procjene opažača, laboratorijskim proučavanjima, istraživači su došli do zaključka kako su jednojajčani blizanci sličniji jedno drugom nego dvojajčani blizanci, što dokazuje se dio temperamenta nasljeđuje, dok se dio razvija pod utjecajem okolinskih čimbenika (Vasta i sur., 2005).

4.1.2. Stabilnost temperamenta

Vasta i sur. (2005), navode da je drugo pitanje kojim se bave istraživači dječjeg temperamenta stalnost, tj. nepromjenjivost temperamenta tijekom odrastanja. Primjerice, je li plač djeteta u dobi od šest mjeseci prilikom kontakta s nepoznatom osobom, rani pokazatelj stidljivosti u starijoj dobi? Istraživanja potvrđuju kako pojedini aspekti djetetova stila reagiranja ostaju stabilni tijekom vremena, a to su većinom negativni emocionalni odgovori (strah, razdražljivost), reakcije na promjene (nove ljude i situacije), raspon pažnje te stupanj aktivnosti, dok su neki druge aspekti temperamenta podložni promjenama tijekom vremena. Postoje razlike u tumačenjima teoretičara priklonjenih genetičkim tumačenjima i teoretičarima priklonjenim tumačenjima o utjecaju okoline. Teoretičari genetičkog modela temperamenta tvrde da kada pojedini aspekt djetetova reagiranja ostane stabilan tijekom odrastanja, tu stabilnost najlakše je objasniti i shvatiti kao dijelom genetičke strukture. Nasuprot tomu, teoretičari o utjecaju okoline tvrde kako na stabilnost utječe okolina djeteta koja je gotovo nepromjenjiva tijekom godina (Vasta i sur., 2005).

Nadalje, Berk (2015) tvrdi kako je stabilnost temperament niska do umjerena. Iako su biološki sustavi temelj temperamenta, najveći utjecaj na njegov razvoj ima djetetova sposobnost za kontrolu s naporom. Upravo uspjeh tih napora, tj. kontrole određuje koliko će temperament ostati stabilan tijekom razvoja. To znači da karakteristike djetetova temperamenta mogu predvidjeti kasniju osobnost, no dijete tijekom razvoja prolazi kroz velike promjene (Kagan, 2012), iako su izrazite promjene u osobnosti rijetke, na primjer razvoj od sramežljivog do društvenog djeteta.

4.1.3. Manifestacija temperamenta od najranije dobi

Posljednje važno pitanje u tumačenju temperamenta jest manifestiraju li djeca stil reagiranja od najranije dobi? Ni na ovo pitanje ne postoji definiran odgovor, budući da postoje određene razlike između novorođenčadi koje su vidljive od najranije dobi, ali ih većina nestaje odrastanjem. Nešto su rjeđe razlike koje ostaju stalne tijekom odrastanja, to su najčešće negativne reakcije poput razdražljivosti, što može upućivati na to da razlike u ponašanju tijekom najranije dobi potvrđuju stabilnost i urođenost stila ponašanja kojeg djeca manifestiraju već nekoliko dana nakon rođenja (Ricciuti i Breitmayer, 1988, prema Vasta i sur., 2005)

4.1.4. Mjerenje temperamenta

Istraživanje temperamenta u djetinjstvu temelji se na različitim metodama. To su najčešće metode intervjua ili izvješća roditelja ili skrbnika, izravna opažanja od strane istraživača, procjene ponašanja odgojitelja ili pedijatra te mjerenje fizioloških funkcija (Berk, 2008). Uz to, Rothbart i Bates (2006) navode kako u istraživanju temperamenta mogu biti korisne i samoprocjene starije djece, kao i promatranje u prirodnim uvjetima te promatranje u laboratorijskim uvjetima. Svaka metoda ima prednosti, ali i nedostatke.

Prilikom mjerenja temperamenta metodom intervjua ili izvješća roditelja, roditelji ili skrbnici biraju izjave koje najbolje opisuju reakcije djeteta u određenim situacijama (Hubert i sur., 1982). Ovakva vrsta procjene temperamenta omogućava uvid u ponašanja djece u različitim prilikama te su u mogućnosti promatrati i rijetka ponašanja koja mogu imati velik utjecaj na procjenu pojedinih dimenzija temperamenta. Obzirom na prirodno okruženje u kojemu roditelji opažaju dijete, roditeljska zapažanja zadovoljavaju etički aspekt jer se dijete ne stavlja u neprirodnu situaciju kao što je to slučaj kod laboratorijskih opažanja. Međutim, mnogi autori (Berk, 2008, Vasta i sur., 2005, Hubert i sur., 1982.) kritiziraju roditeljska procjene zbog subjektivnosti i pristranosti.

Laboratorijska opažanja provode se u kontroliranim uvjetima gdje obučeni promatrači provode precizna mjerenja poput vremena reakcije, intenziteta, trajanja reakcije ili ponašanja, dok prirodna opažanja u obiteljskom okruženju ili školi omogućuju objektivnost budući da se djecu promatra u prirodnom okruženju (Rothbart, 2012).

Kako bi se bolje razumjele biološke osnove temperamenta, istraživači kombiniraju ponašajna opažanja s psihofiziološkim mjerenjima. Ove mjere otkrivaju biološku reaktivnost koja se očituje u brzini pulsa, razinama hormona i EEG moždanim valovima u frontalnim režnjevima kore mozga. Takva istraživanja razlikuju djecu s inhibiranim i neinhibiranim temperamentom, koja se nalaze na suprotnim krajevima dimenzija pozitivne emocionalnosti i straha (Berk, 2015).

4.2. Vrste temperamenta

4.2.1. Njujorška longitudinalna studija (NYLS)

Najstarija i općeprihvaćena klasifikacija temperamenta naziva se Njujorška longitudinalna studija. Nastala je 1950.-ih godina, a razvili su ju pedijatri Alexander Thomas i Stella Chess. Njujorška longitudinalna studija trajala je više od 30 godina te se smatra jednim od najvažnijih longitudinalnih istraživanja u modernoj dječjoj psihologiji (Vasta i sur. 2005. str. 459). Cilj istraživanja bio je utvrditi mogućnost predviđanja psihološke prilagodbe te detektirati potencijalne teškoće. Također, željeli su razviti kategorizaciju dječjeg temperamenta te utvrditi postoji li poveznica sa socijalnim i emocionalnim razvojem djeteta u kasnijoj dobi. Nakon intervjua s roditeljima, stvorili su devet kategorija, tzv. bihevioralnih dimenzija, koje koriste za procjenu dječjeg načina reagiranja. Spomenute dimenzije opisane su u tablici niže prema Vasta i sur. (2005).

Tablica 2. NYLS dimenzije temperamenta (prema Vasta i sur., 2005, str. 460)

Aktivnost	Stupanj fizičke i motoričke aktivnosti djeteta u svakodnevnim situacijama (jelo, kupanje, oblačenje).
Ritmičnost	Stupanj predvidivosti situacija te pravilan raspored u zadovoljenju potreba (hranjenje, spavanje, vršenje nužde).
Pristupanje/povlačenje	Intenzitet djetetovih reakcija na nove stimulanse (igračku ili hranu), uključujući ekspresiju raspoloženja i ponašanje.
Prilagodljivost	Spremnost djeteta na prilagođavanje novoj situaciji.
Intenzitet	Stupanj energije tijekom pozitivnih i negativnih reakcija.
Limen	Količina stimulacija potrebna za pojavu reakcije djeteta.
Raspoloženje	Broj pozitivnih reakcija nasuprot negativnim ponašanjima.
Distraktibilnost	Sklonost djeteta na prekidanje aktivnosti u tijeku pod utjecajem izvanjskih podražaja.
Opseg pažnje i ustrajnost	Duljina izvođenja aktivnosti te djetetova sposobnost nastavka aktivnosti nakon distrakcije.

Temeljem istraživanja dimenzija iz tablice (Tablica 2) kod djece, Thomas i Chessova (1977) zaključili su kako postoje tri sklopa osobina koje se učestalo pojavljuju, iz čega su proizašla tri rana ponašajna stila. Ponašajne stilove imenovali su *lagan*, *težak* i *suzdržan*.

Dijete lakog temperamenta

Dijete lakog temperamenta obično je pozitivno raspoloženo i nasmijano. Fleksibilno je, tj. lako se prilagođava na promjene u okolini, što znači da bez poteškoća ostvaruje kontakte s novim ljudima i stvarima i pri tim kontaktima ima emocionalne reakcije od niskog do umjerenog intenziteta. Obzirom na svakodnevne radnje (hranjenje, spavanje, obavljanje nužde), voli predvidivi dnevni ritam (Vasta i sur., 2005). Nadalje, Starc (2004) navodi kako takvo dijete duže drži pažnju na sadržajima interesa, lakše se smiri u trenucima frustracije, nije plašljivo te ima umjerenu razinu aktivnosti. Uz to, navodi kako je s djetetom lakše ostvariti toplu i sigurnu socio-emocionalnu vezu. Takvo dijete ima utjecaj i na stav roditelja budući da lako dijete pruža roditeljima osjećaj velike roditeljske kompetencije. Thomas i Chess (1977) temeljem istraživanja, svrstali su 40% djece u ovaj tip temperamenta.

Dijete teškog temperamenta

Prema Vasti i sur. (2005), dijete teškog temperamenta ima suprotne osobine od djeteta lakog temperamenta. Dijete teškog temperamenta većinom je negativno raspoloženo uz čestu pojavu plača. Nadalje, takvo dijete ima neuredan raspored potreba poput hranjenja, spavanja ili obavljanja nužde te se teže prilagođava promjenama, dok su mu reakcije na nove podražaje iz okoline burne. Uz to, Starc i sur. (2004) navode da je dijete teškog temperamenta strašljivo te ne prihvaća dobro odgodu zadovoljenja potreba. Također, teže prihvaća utjehu, u usporedbi s djetetom lakog temperamenta, zbog čega se roditelji mogu osjećati nekompetentnima. Karakteristike dječjeg teškog temperamenta mogu imati utjecaj na obiteljsku dinamiku. Budući da je s djetetom teškog temperamenta teže ostvariti privrženost, povećava se vjerojatnost zlostavljanja i zapuštanja djeteta u takvim obiteljima. Ono predstavlja najveći izazov za jednoroditeljske obitelji, obitelji s jedim djetetom, ekonomski ugrožene obitelji, socijalno izolirane obitelji te obitelji u kojima nedostaje partnerske podrške budući da izostaje kvalitetna

i pozitivna komunikacija. Temeljem istraživanja *Njujorška longitudinalna studija* (Thomas i Chess, 1977), zaključeno je kako 10% istraživane djece pokazuje ovakav obrazac ponašanja.

Dijete suzdržanog temperamenta

Dijete suzdržanog temperamenta se, poput djeteta teškog temperamenta, teško prilagođava promjenama te često prilikom kontakta s nepoznatim ljudima i objektima reagira povlačenjem. Aktivnosti *suzdržanog* djeteta nižeg su intenziteta, kao i reakcije. U ovu vrstu temperamenta svrstano je oko 15% istraživane djece, dok 35% djece nije svrstano niti u jedan tip, budući da ta djeca nisu pokazivala visok stupanj niti jedne od devet dimenzija. (Vasta i sur., 2005)

4.2.2 EAS(I) model

Drugu klasifikaciju dječjeg temperamenta poznatu pod nazivom EAS(I) model, razvili su Plomin i Buss. (1984, 1986; prema Vasta i sur., 2005) Prema Plominu i Bussu, dječji temperament moguće je opisati pomoću tri dimenzije: emocionalnost, aktivnost i socijabilnost. U početku je ovaj model temperamenta bio promatran kroz četiri dimenzije, no dimenzija impulzivnosti izostavljena je budući da nije izražena od najranije dobi te nema gensku osnovu. Ovaj model, temperament podrazumijeva biološkim pojmom te ističe važnost socijalnih interakcija i okoline u razvijanju i izražavanju temperamenta, što se naziva interacionističkim pogledom. Plomin i Buss vjeruju kako se karakteristike temperamenta javljaju rano u razvoju, čak u ontogenezi. Budući da autori temperament smatraju temeljnim dijelom osobnosti, u tumačenje temperamenta dodali su i kriterij nasljednosti. Što tumače činjenicom ako je neka osobina više nasljedna, veća je vjerojatnost da pripada temperamentu. Ovakav stav implicira da su karakteristike temperamenta snažno povezane fiziološkim i biološkim procesima. (Zentner i Bates, 2008)

Ovaj model temperamenta, kao i njegove dimenzije moguće je izmjeriti pomoću strukturiranih upitnika. To su upitnici: EAS upitnik dječjega temperamenta, EASI upitnik dječjega temperamenta te Colorado inventar dječjega temperamenta (Zentner i Bates, 2008).

Emocionalnost označava koliko brzo dijete reagira uzbuđenjem i negativnim reakcijama na podražaje iz okoline. Na primjer, dijete s visokom razinom emocionalnosti lako

bi se probudilo na glasan zvuk te intenzivno reagiralo plačem. Plomin tvrdi kako takva razlika u emocionalnosti proizlazi iz urođenih razlika u živčanim sustavima. To znači da neka djeca brže reagiraju na podražaje te su njihove emocionalne reakcije intenzivnije. U dojenačkoj sobi, emocionalnost se otkriva kroz negativne reakcije na situacije, dok se kasnije može razviti u smjeru straha ili ljutnje, na što djetetovo iskustvo ima najveći utjecaj.

Aktivnost se odnosi na djetetovu brzinu i iskorištavanje energije. Djeca s visokom razinom aktivnosti, stalno su u pokretu, istražuju nova mjesta te su u potrazi za akcijom. Stupanj aktivnosti određuje koliko brzo i koliko dijete može ići, no okolina ima ulogu određivanja smjera u kojemu će ići djetetova aktivnost.

Sociabilnost označava u kolikoj mjeri dijete preferira društvo drugih ljudi, a procjenjuje temeljem reakcija na nepoznate osobe, pri čemu prijašnja iskustva nemaju utjecaj. Djeca s izraženom dimenzijom sociabilnosti ostvaruju interakciju i stupaju kontakt s drugima, uz to, ne vole biti osamljena (Vasta i sur. 2005).

Usprkos činjenici da Buss i Plomin temperament objašnjavaju biološkim čimbenicima, istraživači ove orijentacije socijalni razvoj tumače kroz interakcionističko gledište. Djetetova razina emocionalnosti, aktivnosti i sociabilnosti može biti urođena, no najveći utjecaj na socijalni razvoj ima međudjelovanje djetetovih urođenih osobina i osoba iz socijalne i fizičke okoline.

4.2.3. Model Mary Rothbart

Treću klasifikaciju dječjeg temperamenta predložila je Mary Rothbart. Ovaj model tumači kako temperament reflektira individualne razlike na dvije dimenzije – reaktivnosti i samoregulaciji, za koje autorica smatra da su urođene.

Reaktivnost je moguće usporediti s Plominovom dimenzijom emocionalnosti budući da procjenjuje jednostavnost i intenzitet dječjih reakcija na podražaje. Međutim, ovaj model temperamenta uključuje i pozitivne reakcije koje se manifestiraju kroz, primjerice, osmijeh, dok Plominov model analizira negativne reakcije. Druga dimenzija temperamenta prema modelu Rothbartove je dimenzija samoregulacije. Samoregulacija označava sposobnost djeteta da upravlja svojom reaktivnošću, tj. sklonosti brzom odgovoru na vanjske podražaje. Samoregulaciju uzbuđenja moguće je promatrati kroz različite oblike ponašanja, primjerice vremenom koje dijete provede u gledanju stimulirajućeg objekta prije nego odvrati pogled ili način pristupa i istraživanja predmeta (Vasta i sur., 2005).

Dok su ponašanja koja se koriste u samoregulaciji podložna promjenama tijekom odrastanja, stabilna temperamentalna crta upravlja samoregulacijom. To dokazuje istraživanje (LaGasse, Gruber i Lipsitt, 1989) reaktivnosti i samoregulacije u kojemu su ispitivane bebe stare dva dana. U istraživanju je bebama ponuđen pozitivan podražaj (umjetna duda u kojoj se nalazila zašećerena voda) kako bi se odredio intenzitet sisanja. Osamnaest mjeseci kasnije, kod iste djece ispitivao se intenzitet reakcija na nepoznate ljude i situacije. U tom istraživanju, utvrđena je pozitivna korelacija s ranijim ponašanjima. Djeca koja su intenzivno reagirala na pozitivan podražaj, istu reakciju imala su i na averzivni podražaj. Rezultati ovog istraživanja potvrđuju utjecaj stabilne crte temperamenta na ponašanje (Vasta i sur., 2005). I ovaj model temperamenta dokazuje kako pojedine urođene crte temperamenta pod utjecajem okoline određuju prirodu i kvalitetu socijalnih interakcija. Dakle, djetetova okolina i skrbnici glavni su činitelji u određenju pravca razvoja (Vasta i sur., 2005).

4.3. Utjecaj okoline na temperament djeteta

Prema Campbellu (2001), djetetova neposredna okolina ima velik utjecaj na dječji temperament. Najveći utjecaj ima tip majčinstva te vrsta njege koju majka pruža djetetu. Na osnovu devet spomenutih dimenzija temperamenta, Thomas i Chessova (1977) mogli su temeljem procjene dječjih reakcija odrediti koje će bebe biti *lakog*, a koje *teškog* temperamenta. *Lake bebe* opisali su kao one o kojima je lako skrbiti, s kojima će majka lako uspostaviti odnos te koja će biti lako odgojiva. *Teške bebe* okarakterizirali su suprotno – s njima je teško uspostaviti odnos, teško ih je odgajati te zahtijevaju više majčine pažnje.

U drugom dijelu istraživanja, Thomas i Chessova (1977), postavili su u odnos temperament vrstu brige koju dijete prima, tj. usporedili su kako tip majčinstva utječe na napredak djeteta. Utvrdili su kako postoji dvije vrste majki koje su nazvali *brižne* i *nebrižne* majke (Milanović i sur., 2014). *Brižne* majke su opisali ženama koje su željele postati majke te koje su bile kompetentne stvoriti ozračje puno ljubavi u kojemu su se djeca osjećala sigurno i prihvaćeno. Nasuprot njih, nalaze se *nebrižne majke* koje su bile nekompetentne te su svoje dijete svjesno ili nesvjesno odbacivale, ne pružajući djeci sigurno ozračje za razvoj sigurnosti i osjećaja prihvaćenosti. Tablica niže pokazuje njihov zaključak (Campbell, 2001).

Tablica 3 *Temperament djeteta i vrsta emocionalne podrške*

	BRIŽNE MAJKE	NEBRIŽNE MAJKE
LAKE BEBE	+ +	+ -
TEŠKE BEBE	+ -	- -

Kako je vidljivo iz tablice (Tablica 3), *lake* bebe i *brižne* majke predstavljaju najpovoljniju kombinaciju za razvoj djeteta bez negativnih posljedica. Nadalje, *teške* bebe i *brižne* majke, unatoč problemima, uspijevaju uspostaviti odnos te razvoj teče dobro zahvaljujući sposobnostima majki, dok *lake* bebe i *nebrižne* majke imaju više poteškoća te je njihov napredak znatno lošiji nego teških beba s brižnim majkama. Naposljetku, *teške* bebe i *nebrižne* majke predstavljaju nepovoljnu kombinaciju, obzirom na uvjete u kojima odrastaju, ova djeca nazvana su “djecom s faktorima rizika” (Milanović i sur, 2014, str. 23) budući da postoji rizik zlostavljanja i napuštanja.

Zaključno, rezultati istraživanja pokazuju kako na razvojne rezultate utječu okruženje, roditeljstvo, ali i urođene osobine djeteta, tj. temperament. Utjecaj temperamenta i roditelja je

recipročan, budući da djetetova vrsta temperamenta, ne određuje samo stupanj u kojemu je lako ili teško brinuti se za dijete, nego ima i značajan utjecaj na odnos roditelja prema djetetu. Nadalje, važna je i spoznaja kako tip majčinstva i očinstva ima važniji utjecaj na razvoj djeteta, nego naslijeđena vrsta temperamenta. Kako proizlazi iz tablice, unatoč tomu što je “teško” dijete teže odgajati, vrsta emocionalne podrške ima veći utjecaj u postizanju pozitivnih razvojnih rezultata. To znači da roditeljstvo može imati pozitivan ili negativan utjecaj na naslijeđeni temperament, pritom veliku važnost imaju stabilni i dugotrajni postupci roditelja, tj. roditeljski stil koji će utjecati na djetetov razvoj (Campbell, 2001).

4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

5.1. Cilj i hipoteze istraživanja

Osnovni cilj ovog istraživanja bio je ispitati utječe li i u kolikoj mjeri temperament djeteta na roditeljski odgojni stil. U okviru ovog cilja postavljeni su sljedeći istraživački problemi:

- 1) Utvrditi i opisati odnos između dimenzija roditeljskog odgojnog stila (roditeljski nadzor i roditeljska toplina) i CBQ dimenzija temperamenta djeteta (pozitivna emocionalnost, negativna emocionalnost i kontrola)
- 2) Utvrditi odnos između CBQ dimenzija temperamenta i sociodemografskih varijabli (spol djeteta)

Temeljem dosadašnjih istraživanja i teorijskih podloga diplomskog rada postavljene su sljedeće hipoteze:

H1: Utvrditi postoje li razlike između dječaka i djevojčica u kontroli i negativnoj emocionalnosti.

H2a: Očekuje se povezanost između autoritarnog odgojnog stila i negativne emocionalnosti.

H2b: Očekuje se povezanost između pozitivne emocionalnosti i autoritativnog odgojnog stila.

H2c: Očekuje se povezanost između kontrole i permisivnog odgojnog stila.

5.2. Sudionici istraživanja

U istraživanju je sudjelovalo 104 ispitanika (roditelja) od kojih većina majki, čak njih 97 (93,3%), te 7 očeva (6,7%) (Tablica 6). Najveći udio ispitanika ima završeno visokoškolsko obrazovanje (53,8%), dok 35,6% ispitanika ima završenu srednju školu. (Tablica 4)

Tablica 4 *Obrazovni status ispitanika (roditelja)*

OBRAZOVNI STATUS	N	%
završena osnovna škola	3	2,9%
završena srednja škola	37	35,6%
završena viša škola/fakultet	56	53,8%
završeno poslijediplomsko obrazovanje	8	7,7%
Σ	104	100 %

Glede radnog statusa, 92% ispitanika izjasnilo se kao zaposleno, nekolicina ih je nezaposlena (10,6%), dok jedan sudionik (1%) ima status roditelja-odgajatelja. (Tablica 5) Svoj materijalni status u odnosu na druge u našoj zemlji većinom su označili kao prosječan (79,8%), samo 1% ispitanika svoj materijalni status vidi daleko ispod prosjeka te 1% ispitanika svoj materijalni status vidi daleko iznad prosjeka.

Tablica 5 *Radni status ispitanika (roditelja)*

RADNI STATUS	N	%
zaposlen	92	88,5%
nezaposlen	11	10,6%
roditelj-odgajatelj	1	1,0%
Σ	104	100,0%

Većina ispitanika istraživanja nalazi se u bračnoj zajednici (86%). Najveći broj ispitanika je iz tročlanih (35,6%), odnosno četveročlanih obitelji (33,7%), dok samo 4,8% ispitanika dolazi iz šesteročlanih obitelji. Ispitanici istraživanja zamoljeni su odabrati jedno dijete u dobi od 5 do 7 godina te odgovoriti na pitanja u vezi njega, uzorak opisane djece čini 50 % djece muškog spola te 49% djece ženskog spola, dok za jedno dijete nije naveden spol. (Tablica 6) Većina opisane djece polaznici su dječjeg vrtića (70,2%), dok 29,8% djece ne pohađa dječji vrtić.

Tablica 6 *Spol roditelja i djece*

	SPOL	N	%
RODITELJI	ženski	97	93,3%
	muški	7	6,7%
DJECA	ženski	51	49,0%
	muški	52	50,0%

5.3. Instrument i postupak istraživanja

Istraživanje je provedeno online, korištenjem niza upitnika koji su formirani za potrebe institucijskog projekta *Odrednice izvršnih funkcija, empatija i školski uspjeh*. Projekt je provodio Odsjek za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Slavanskom Brodu u pedagoškoj godini 2023./2024. Poveznica na upitnik i molba za sudjelovanje poslana je na e-adrese ravnatelja i stručnih suradnika nekoliko dječjih vrtića većinom u Slavoniji s molbom da prosljede roditeljima. Također, poveznica na upitnik i molba postavljena je i u nekoliko grupa za roditelje na društvenim mrežama.

Prvi dio upitnika sadržavao je pitanja o općim sociodemografskim podacima ispitanika (spol, dob, stupanj završenog obrazovanja), o karakteristikama obitelji (bračni status, broj djece, broj djece koja pohađaju vrtić), te o materijalnim uvjetima (radni status, materijalni status, mjesto prebivališta, članovi u kućanstvu).

Drugi dio upitnika odnosio se na pitanja o roditeljskim odgojnim stilovima. Ispitanicima (roditeljima) je bilo ponuđeno 30 tvrdnji kojima se ispituje njihov roditeljski. Zadatak ispitanika bio je na Likterovoj skali od 4 stupnja procijeniti u kojoj mjeri se slažu s navedenim tvrdnjama (od 1 – *ni malo se ne slažem*, do 4 – *u potpunosti se slažem*).

Treći dio upitnika sadržavao je skraćenu prilagođenu verziju CBQ-SF (Children's Behavior Questionnaire – Short Form) koji se sastojao od 35 čestica. Zadatak roditelja bio je na Likterovoj skali od 7 stupnjeva procijeniti u kojoj mjeri se slažu s navedenom tvrdnjom (od 1 – *nimalo točno za moje dijete*, do 7 – *potpuno točno za moje dijete*). Upitnik se sastoji od niza pitanja na koja roditelji odgovaraju, pružajući tako uvid u djetetove reakcije i ponašanja u različitim situacijama. Uz to, ukoliko neka tvrdnja nije bila primjenjiva na dijete ispitanika, bila je ponuđena i opcija NP koja označava *nije primjenjivo*. CBQ upitnikom procjenjuju se 3 dimenzije temperamenta: kontrola, negativna emocionalnost i pozitivna emocionalnost. (Putnam i Rothbart, 2006).

5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Rezultati deskriptivne statistike za procjenu dječjeg temperamenta korištenjem CBQ-SF mjernog instrumenta pokazuju da ne postoje razlike između dječaka i djevojčica niti u jednoj dimenziji temperamenta (pozitivna emocionalnost, negativna emocionalnost, kontrola), kao ni u preferenciji odgojnih stilova od strane roditelja (Tablica 7).

Tablica 7 *Deskriptivna statistika razlika između dječaka i djevojčica u temperamentu i roditeljskim odgojnim stilovima*

VARIJABLE	SPOL DJETETA	N	M	SD	T-TEST
POZITIVNA EMOCIONALNOST	ženski	56	4,396	0,680	1,204
	muški	60	4,226	0,833	
NEGATIVNA EMOCIONALNOST	ženski	56	4,064	0,939	-0,953
	muški	58	4,236	0,984	
KONTROLA	ženski	57	5,177	1,164	1,708
	muški	60	4,773	1,391	
AUTORITARNI	ženski	58	27,103	5,108	-0,325
	muški	61	27,393	4,631	
PERMISIVNI	ženski	58	19,673	4,868	-1,421
	muški	61	21,016	5,415	
AUTORITATIVNI	ženski	58	34,707	3,459	1,158
	muški	61	33,787	5,024	

Nadalje, istraživanjem se željela ispitati povezanost između CBQ dimenzija temperamenta (pozitivna emocionalnost, negativna emocionalnost i kontrola) i odgojnih roditeljskih stilova (autoritarni, autoritativni, permisivni). Rezultati istraživanja pokazuju kako je jedina značajna korelacija između roditeljskih odgojnih stilova i CBQ dimenzija temperamenta pronađena između CBQ dimenzije kontrole i permisivnog roditeljskog stila (Tablica 8). Dakle, što roditelji više preferiraju permisivni stil to je niža kontrola.

Tablica 8 *Korelacija između roditeljskih odgojnih stilova i CBQ dimenzija temperamenta*

	autoritarni	permisivni	autoritativni	CBQ pozitivna emocionalnost	CBQ negativna emocionalnost
autoritarni	1				
permisivni	0,307**	1			
autoritativni	0,507**	0,171	1		
CBQ pozitivna emocionalnost	0,129	0,064	0,048	1	
CBQ negativna emocionalnost	0,048	-0,066	0,121	0,283**	1
CBQ kontrola	-0,132	-0,450**	0,049	0,059	0,364**

** $p < 0,01$

Iz tablice (Tablica 8) je vidljivo kako postoje pozitivne korelacije između odgojnih stilova roditelja. U pozitivnim su korelacijama autoritarni i permisivni te autoritarni i autoritativni odgojni stil.

6. RASPRAVA

Cilj ovog rada bio je utvrditi postoji li povezanost između temperamenta djeteta i roditeljskog odgojnog stila te postoje li razlike u temperamentu obzirom na spol djeteta. Unatoč ukorijenjenom mišljenju u kulturi kako postoje razlike između temperamenta djevojčica i dječaka te se dječake često smatra živahnijima, neposlušnijima i teže odgojivima, a razlike se pripisuju temperamentu, ovo istraživanje pokazuje kako ne postoje razlike niti u jednoj dimenziji temperamenta obzirom na spol. (Tablica 7) Suprotno rezultatima ovog istraživanja, Else-Quest i sur. (2006) došli su do zaključka kako se dječaci i djevojčice razlikuju u jednoj CBQ dimenziji. Naime, rezultati njihova istraživanja pokazuju da postoje spolne razlike u dimenziji kontrole napora. Kontrola napora pokazala je veliku razliku u korist djevojčica, što je moguće objasniti češćim eksternaliziranim problemima kod dječaka, dok na dimenziji negativne emocionalnosti postoje zanemarive spolne razlike.

Nadalje, suprotno očekivanjima, istraživanjem nije potvrđeno da postoji povezanost između autoritarnog odgojnog stila i negativne emocionalnosti, unatoč dokazima o dvosmjernim i interaktivnim učincima između roditeljskog odgojnog stila i temperamenta djeteta (Thomas i Chess, 1977). Kako je već spomenuto ranije, utjecaj temperamenta i roditelja je recipročan. To znači da djetetova vrsta temperamenta, ne određuje samo stupanj u kojemu je lako ili teško brinuti se za dijete, nego ima i značajan utjecaj na odnos roditelja prema djetetu. Zbog toga je važna i spoznaja kako tip majčinstva i očinstva ima važniji utjecaj na razvoj djeteta, nego naslijeđena vrsta temperamenta. (Campbell, 2001). Rezultati istraživanja koje je proveo Farell (2015) pokazali su da postoji samo jedna značajna veza između autoritarnog stila roditeljstva i stupnja negativne emocionalnosti ili *teškog* temperamenta djece predškolske dobi koji se odnosi na emocionalnu inteligenciju. Nadalje, istraživanje koje su proveli Kiff i sur. (2011) pokazuje kako su djeca s visokom razinom frustracije, impulzivnosti i niskom kontrolom napora podložnija štetnim učincima negativnog roditeljstva, dok mnogi negativni roditeljski postupci utječu na povećanje tih karakteristika.

Isto tako, odbačena je i pretpostavka o povezanosti autoritativnog odgojnog stila i CBQ dimenzije pozitivne emocionalnosti. Međutim, Gallito (2014) u svojoj studiji koja je ispitala ulogu temperamenta djeteta kao posrednika učinka roditeljskog stila na vanjske i unutarnje oblike ponašanja djece, došao je do suprotnog zaključka. Rezultati njegova istraživanja pokazuju da izloženost pozitivnijem roditeljstvu, tj. autoritativnom odgojnom stilu smanjuje probleme u ponašanju kod djece *teškog* temperamenta. Nadalje, Dhariwala (2020) je korelacijskom analizom zaključio da je autoritativni stil roditeljstva pozitivno koreliran s

usmjerenom kontrolom, a negativno koreliran s dimenzijom temperamenta koja se odnosi na uzbuđenje. Istraživanja dosljedno pokazuju da je autoritativno roditeljstvo, koje se odlikuje visokom osjetljivošću i visokim zahtjevima, povezano s pozitivnim ishodima za djecu, uključujući bolje psihološko zdravlje, samopoimanje i kvalitetu života (Niaraki, 2013; Alizadeh, 2011).

Na temelju rezultata provedenog istraživanja, može se zaključiti kako postoji očekivana povezanost između CBQ dimenzije kontrole i permisivnog roditeljskog stila. Iz toga slijedi da roditelji koji više preferiraju permisivni stil, odgajaju djecu snižene kontrole, budući da je jedna od glavnih karakteristika permisivnog roditeljskog stila niska razina dimenzije nadzora. CBQ dimenzija kontrole odnosi se na sposobnost djeteta da inhibira impulzivne reakcije, održi pažnju te regulira svoje ponašanje. Permisivni roditeljski stil, koji karakterizira visoka razina topline i prihvaćanja, ali niska razina zahtjeva i nadzora, može negativno utjecati na razvoj ove dimenzije kod djece. To znači da postoji mogućnost da djeca odgajana u permisivnom okruženju ne razviju vještinu samokontrole jer im nedostaju jasne granice i očekivanja. Roditelji koji prakticiraju permisivni stil često ne postavljaju stroge smjernice ili pravila, što rezultira nemogućnošću djece da reguliraju svoje ponašanje i upravljaju svojim impulsima na učinkovit način. Kao rezultat, takva djeca mogu imati više poteškoća s kontrolom impulsa i pažnjom, što su ključni aspekti CBQ dimenzije kontrole. Do sličnih rezultata došli su Hoeve i sur. (2011) u svom istraživanju povezanosti između roditeljskih stilova i delinkvencije muškaraca i žena. Zaključili su kako su roditeljski stilovi očeva i majki povezani s delinkvencijom. Utvrđeno je da je indiferentni roditeljski stil povezan je s višim razinama delinkvencije kod muškaraca, dok je permisivni roditeljski stil povezan s delinkvencijom kod žena. Utvrđena je dugoročna veza između indiferentnog roditeljskog stila očeva i delinkvencije kod muškaraca. Nadalje, rezultati su otkrili da su razine delinkvencije bile najniže u obiteljima s barem jednim autoritativnim roditeljem, a najviše u obiteljima s dva indiferentna roditelja, što ukazuje da je razina delinkvencije ovisila o kombinaciji stilova roditeljstva majke i oca.

Kako je već poznato, roditeljsko se ponašanje opisuje kroz dvije dimenzije: toplinu te nadzor koji može biti psihološki ili bihevioralni (Macuka, 2008). Roditelji koji pokazuju emocionalnu toplinu, razumiju dijete i argumentiraju svoja očekivanja, stvaraju ugodnu atmosferu u kojoj se dijete osjeća prihvaćeno (Klarin i Đerđa, 2014). S druge strane, emocionalno hladni roditelji izražavaju ljutnju, nerazumijevanje i neprijateljstvo te postavljaju visoke zahtjeve, što može izazvati osjećaj odbačenosti i neprihvatanja kod djeteta (Klarin i Đerđa, 2014; Macuka, 2008). Emocionalna toplina u roditeljskom odgoju ima izravan utjecaj na pozitivne razvojne rezultate kod djece, poput razvijene samoregulacije, dok nedostatak

prihvatanja i podrške može izazvati negativne ishode, uključujući povlačenje, agresiju i poremećaje pažnje (Cummings i sur., 2000, prema Macuka, 2008).

Bihevioralni nadzor podrazumijeva kontrolu i usmjeravanje ponašanja te se smatra ključnom komponentom roditeljstva tijekom adolescencije. Ova vrsta roditeljskog pristupa ima pozitivan utjecaj na psihosocijalno sazrijevanje adolescenata budući da djeluje na razvoj svijesti mladih o mogućim posljedicama njihovih djela. Također, bihevioralni nadzor podrazumijeva aktivnu ulogu roditelja u procesu socijalizacije djeteta, učenju normi i postavljanju granica za poželjno i nepoželjno ponašanje (Klarin i Đerđa, 2014; Macuka, 2008). S druge strane, psihološki nadzor roditeljsko je ponašanje koje uključuje negativne i nametljive metode, kao što su manipulacija, prisila, pasivna agresija i društveni pritisak. Ova vrsta ponašanja može inhibirati razvoj autonomije, osobnog identiteta i psihološke neovisnosti adolescenata (Smetana i Daddis, 2002., prema Klarin i Đerđa, 2014; Macuka, 2008). Visoka razina psihološkog nadzora rezultira razvojem internaliziranih i eksternaliziranih problema, što je potvrđeno istraživanjem koje je provedeno na 172 učenika (Klarin i Đerđa, 2014). Nadalje, može imati utjecaj na razvoj osjećaja krivnje, nepripadanja, te nedostatkom samopouzdanja i stabilnog identiteta (Barber, 1996., prema Klarin i Đerđa, 2014). U odnosima s roditeljima koji su obilježeni bliskošću i povjerenjem, djeca i adolescenti razvijaju pozitivnu sliku o sebi i samopouzdanje prilikom suočavanja s izazovima tog životnog razdoblja. Bliski odnosi s roditeljima imaju utjecaj i na sklonost adolescenata ka poštivanju pravila, što je moguće povezati s pozitivnom emocionalnom dobrobiti i izbjegavanjem problematičnog ponašanja. S druge strane, nedostatak komunikacije i povjerenja u odnosima s roditeljima može potaknuti nezadovoljstvo, koje se često izražava kroz delinkventno i agresivno ponašanje, te je često povezano s visokom negativnom emocionalnošću i niskom razinom samokontrole. (Buist i sur., 2004) Prethodnim razmatranjima u prilog ide istraživanje Aval i sur. (2016) čiji rezultati istraživanja pokazuju kako postoji značajna povezanost između dimenzije neuroticizma osobnosti s autoritarnim i permisivnim stilovima te obrnuta povezanost s autoritativnim stilom. Nadalje, otkrili su kako postoji i značajna povezanost između ekstrovertiranosti i entuzijazma s permisivnim i autoritativnim stilovima te obrnuta povezanost s autoritarnim stilom.

Naposlijetku, istraživanje pokazuje kako postoje pozitivne korelacije između nekih roditeljskih odgojnih stilova. U pozitivnim su korelacijama autoritarni i permisivni odgojni stil te autoritarni i autoritativni odgojni stil (Tablica 8). Iako su permisivni i autoritarni odgojni stilovi na suprotnim krajevima kontinuuma obzirom na dimenzije roditeljstva, imaju zajedničke korelacije koje se odnose na negativni utjecaj na dječji razvoj kako je već spomenuto ranije u radu. Djecu permisivnih i autoritarnih roditelja doživljava se kao nesigurnu

u sebe, bez razvijene samoregulacije, agresivnu i nezrelu (Milanović i sur., 2014). Nadalje, autoritarni i autoritativni odgojni stil, iako na prvi pogled djeluju nespojivo, imaju pozitivne korelacije. To znači da većina roditelja preferira određeni stil, ali u određenim trenucima, ovisno o situaciji, koristi postupke karakteristične za neki drugi odgojni stil. Pozitivna korelacija između dva spomenuta roditeljska stila može biti rezultat strukture i jasnih pravila koja postoje u ta dva stila, što može imati pozitivan utjecaj na razumijevanje i poštivanje pravila kod djece. Isto tako, roditelji koji prakticiraju oba stila imaju visoka očekivanja od svoje djece te ih potiču na odgovorno ponašanje. Također, kombinacija autoritarnih i autoritativnih elemenata može pružiti stabilno okruženje s jasnim očekivanjima i dosljednim pristupom, što je korisno za emocionalnu sigurnost i samopouzdanje djece. Naposljetku, okruženje u kojemu se kombinira autoritarno i autoritativno roditeljstvo može biti poticaj za razvoj dječje socijalne prilagodbe, tj. sposobnosti da se prilagode društvenim normama i interakcijama.

7. ZAKLJUČAK

U ovom radu istražen je međusobni odnos između roditeljskih odgojnih stilova i temperamenta djeteta, uzimajući u obzir suvremene izazove i prilike s kojima se roditelji suočavaju. Kroz analizu različitih stilova odgoja – autoritativnog, autoritarnog, permisivnog i indiferentnog, te kroz istraživanje temeljnih karakteristika dječjeg temperamenta, dobio se uvid u složene interakcije koje oblikuju dječji razvoj, budući da roditeljski odgojni stilovi imaju duboko složen utjecaj i posljedice na gotovo sve aspekte dječjeg razvoja (emocionalnih, socijalni, kognitivni).

Rezultati istraživanja pokazali su kako temperament djeteta nema izravan utjecaj na roditeljski odgojni stil, ali je dokazana povezanost između pojedinih odgojnih stilova, poput autoritarnog i autoritativnog, što znači da ne postoji savršeni odgojni stil, već postupci roditelja ovise o situaciji u kojoj se nalaze. Nadalje, unatoč ukorištenom mišljenju u kulturi da postoje razlike u temperamentu između dječaka i djevojčica, rezultati ovog istraživanja pokazali su da to nije točno. Temeljni nalazi ovog rada naglašavaju važnost informiranosti i edukacije roditelja o utjecaju njihovih odgojnih stilova na razvoj djece. Poticanje i educiranje roditelja ka usvajanju autoritativnih metode odgoja može doprinijeti pozitivnom razvoju dječjih osobina i pomoći djeci da se bolje nose s izazovima suvremenog života. Na temelju rezultata istraživanja, moguće je zaključiti kako permisivni odgojni stil djeluje nepovoljnije na razvoj djeteta, nego autoritarni odgojni stil. Također, potrebna su daljnja istraživanja koja bi istražila dugoročne učinke različitih roditeljskih stilova u kontekstu promjenjivih društvenih i tehnoloških uvjeta.

Zaključno, ovaj rad pridonosi razumijevanju složenih interakcija između roditeljskog odgoja i dječjeg temperamenta, ističući ključne aspekte koji mogu pomoći roditeljima, odgojiteljima i stručnjacima u stvaranju povoljnog okruženja za razvoj djece i njihovih punih potencijala.

8. LITERATURA

- Aval, M. R., Tahmasebi, S., Maleki, B. (2016). The effects of five dimensions of personality and mental health of parents on parenting styles. *International Journal of Humanities and Social Sciences*, 314-327.
- Berk, L. E. (2008). *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj – emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Buist, K. L., Deković, M., Meeus, W., van Aken, M. A. G. (2004). The reciprocal relationship between early adolescent attachment and internalizing and externalizing problem behaviour. *Journal of Adolescence*, 27, 251-266.
- Buljan Flander, G., & Karlović, A. (2004). *Odgajam li dobro svoje dijete. Savjeti za roditelje*. Zagreb: Marko Marulić.
- Campbell, R. (2001). *Kako zaista voljeti svoje dijete*. Čakovec: Zrinski d.d.
- Cara, J. K., Lengua, L. J., Zalewski, M. (2011). Nature and Nurturing: Parenting in the context of child temperament. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 14(3), 251-301. <https://doi.org/10.1007/s10567-011-0093-4>. Pristupljeno 15. Lipnja 2024.
- Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2002). Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti. *Revija za socijalnu politiku*, 10(1), 45-68.
- Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden Marketing.
- Dhariwala, H., T.S, S. (2020). Early bonding, Parenting Styles and Temperament: Association between three-generational Aspect of Parenting. *Indian Journal of Public Health Research & Development*.
- Else-Quest, N. M., Hyde, J. S., Goldsmith, H. H., Van Hulle, C. A., Ritland, E. (2006). Gender differences in temperament: a meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 132(1), 33-72.
- Farrell, G. (2015). The relationship between parenting style and the level of emotional intelligence in preschool-aged children.

- Gallitto, E. (2014). Temperament as a moderator of the effects of parenting on children's behavior. *Development and Psychopathology*, 27, 757-773.
- Hoeve, M., Dubas, J. S., Gerris, J. R., van der Laan, P. H., Smeenk, W. H. (2011). Maternal and paternal parenting styles: unique and combined links to adolescent and early adult delinquency. *Journal of Adolescence*, 34(5), 813-827.
- Hubert, N. C., Wachs, T. D., Peters-Martin, P., Gandour, M. J. (1982). The study of early temperament: Measurement and conceptual issues. *Child Development*, 53(3), 571. <https://doi.org/10.2307/1129370>.
- Jurčević Lozančić, A. (2011). Redefiniranje odgojne uloge obitelji. *Croatian Journal of Education*, 13(4), 122-150. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/78073>.
- Juul, J. (2008). *Život djece u obitelji*. Zagreb: Naklada Pelago.
- Kagan, J. (2012). The biography of behavioral inhibition. In M. Zentner & R. L. Shiner (Eds.), *Handbook of temperament* (pp. 69–82). The Guilford Press
- Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu*. Zadar: Naklada Slap.
- Klarin, M., Đerđa, V. (2014). Roditeljsko ponašanje i problemi u ponašanju kod adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 21(2), 1-22.
- Kušević, B. (2011). Socijalna konstrukcija roditeljstva – implikacije za obiteljsku pedagogiju. *Pedagoški istraživanja*, 8(2), 297-307. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/116663>.
- Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: Mali profesor.
- Ljubetić, M. (2011). Stabilna obitelj i poželjno roditeljstvo u kaotičnom svijetu – (moguća) stvarnost ili iluzija? (Imaju li perspektivu i/ili alternativu?). U D. Maleš (Ur.), *Nove paradigme ranoga odgoja* (str. 67-96). Zagreb: Zavod za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Macuka, I. (2008). Uloga dječje percepcije roditeljskoga ponašanja u objašnjenju internaliziranih i eksternaliziranih problema. *Društvena istraživanja Zagreb*, 6(98), 1179-1202.
- Macuka, I. (2010). Osobne i kontekstualne odrednice roditeljskog ponašanja. *Suvremena psihologija*, 13(1), 63-81.

- Maleš, D. (2012). *Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima*. Dijete, vrtić, obitelj, 18(67), 13-15. <https://hrcak.srce.hr/124015>.
- Maleš, D., Kušević, B. (2011). Nova paradigma obiteljskoga odgoja. U D. Maleš (Ur.), *Nove paradigme ranoga odgoja* (str. 41-66). Zagreb: Zavod za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Milanović, M., i sur. (2014). *Pomozimo im rasti*. Zagreb: Golden Marketing-Tehnička knjiga.
- Miljković, D., Rijavec, M. (2002). *Bolje biti vjetar nego list – psihologija dječjeg samopouzdanja*. Zagreb: IEP.
- Pernar, M. (2010). Roditeljstvo. *Medicina Fluminensis*, 46(3), 255-260.
- Pećnik, N. (2006). Prilog odbacivanju tjelesnog kažnjavanja djece. *Dijalog i društvo*, 8(1), 177-199-x.
- Pintar, Ž. (2018). Roditeljstvo u otporu. *Školski vjesnik*, 67(2), 287-298. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/216733>.
- Putnam, S. P., Rothbart, M. K. (2006). Development of short and very short forms of the Children's Behavior Questionnaire. *Journal of Personality Assessment*, 87(1), 102-112. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa8701_09.
- Raboteg-Šarić, Z., Merkaš, M., Majić, M. (2011). Nada i optimizam adolescenata u odnosu na roditeljski odgojni stil. *Napredak: časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 152 (3-4), 373-388
- Republika Hrvatska. (2015). *Obiteljski zakon* (NN 103/15)
- Rothbart, M. K. (2019). Early temperament and psychosocial development. In R. E. Tremblay, M. Boivin, R. DeV. Peters (Eds.), *Encyclopedia on early childhood development*. Preuzeto s <https://www.chilencyclopedia.com/temperament/according-experts/early-temperament-and-psychosocial-development>.
- Starč, B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden Marketing-Tehnička knjiga.

- Thomas, A., Chess, S. (1977). *Temperament and development*. New York, NY: Brunner-Mazel.
- Vasta, R., Haith, M. M., Miller, S. A. (2005). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Viswanath, S. (2020). Increased negative dental behavior and caries status. *Journal of Pediatric Dentistry*.
- Zentner, M., Bates, J. E. (2008). Child temperament: An integrative review of concepts, research programs, and measures. *European Journal of Developmental Science*, 2, 7-37

PRILOZI

PRILOG 1. Popis slika

1. Slika 1 *Kontekstualni model roditeljskih odgojnih utjecaja (prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006, str. 267)*

PRILOG 2. Popis tablica

1. Tablica 1 *Stilovi i dimenzije roditeljstva (Milanović i sur., 2014, str. 36)*
2. Tablica 2 *NYLS dimenzije temperamenta (prema Vasta i sur., 2005, str. 460)*
3. Tablica 3 *Temperament djeteta i vrsta emocionalne podrške*
4. Tablica 4 *Obrazovni status ispitanika (roditelja)*
5. Tablica 5 *Radni status ispitanika (roditelja)*
6. Tablica 6 *Spol roditelja i djece*
7. Tablica 7 *Deskriptivna statistika razlika između dječaka i djevojčica u temperamentu i roditeljskim odgojnim stilovima*
8. Tablica 8 *Korelacija između roditeljskih odgojnih stilova i CBQ dimenzija temperamenta*

PRILOG 3 Anketni upitnik

<https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdXIC5TeQ3dWUUXx5XJyLmEY3X6KUHqPXHUQucRWUKCyW9c5Q/viewform?pli=1>